

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.20(2)-1

УДК 378.147:001.11+001.8:371

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

ORGANIZATION OF PRACTICAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONTEXT OF CULTURAL COMPETENCE FORMATION

Н. І. Гречаник

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю реформування вітчизняної системи початкової освіти, необхідністю впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Постановка проблеми. Вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду організації і проведення педагогічної практики в ЗВО, що здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи, дасть змогу схарактеризувати вплив педагогічної практики на формування культурологічної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістові і процесуальні аспекти формування культурологічної компетентності учителів в зарубіжних країнах досліджували Д. Дірдорф, С. Фоулер, Д. Лендіс, Дж. Беннет, Дж. Лехтонен, Б. Спітсберг, Г. Ченгон. Серед вітчизняних дослідників зазначену проблему вивчали Н. Авшенюк, О. Волошина, Ю. Кіщенко, А. Парінова, Н. Яцишин (Велика Британія); Н. Бахмут, Т. Кошманова, М. Вяльцева (США). Теоретичні і практичні аспекти вітчизняної професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, а також особливості організації педагогічної практики

Urgency of the research is substantiated by the need to reform the national primary education system, the need to introduce the competence approach into the professional training of future primary school teachers.

Target setting. Studying the foreign and national experience of organizing and conducting the pedagogical practice in higher education institutions, which provide the professional training of future primary school teachers, will enable to characterize the effect of pedagogical practice on cultural competence formation of the future specialists.

Actual scientific researches and issues analysis. The content and procedural aspects of forming the teachers' cultural competence in foreign countries were investigated by D. Dierdorf, S. Fowler, D. Landis, J. Bennet, J. Lehtonen, B. Spitzberg, G. Chengon. Among national researchers, this problem was studied by N. Avsheniuk, O. Voloshyna, Y. Kishchenko, A. Parinova, N. Yatsyshyn (Great Britain); N. Bakhmut, T. Koshmanova, M. Vyaltseva (USA). Theoretical and practical aspects of national professional training of future primary school teachers, as well as the peculiarities of the pedagogical practice

висвітлювали О. Абдулліна, С. Бреус, Л. Булатова, К. Дурай-Новакова, Г. Кузнецова, О. Лук'янченко, В. Морозова, Л. Хомич. Поза їхньою увагою залишається вплив педагогічної практики на формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Постановка завдання. Проаналізувати зарубіжний і вітчизняний досвід організації і проведення педагогічної практики майбутніх педагогів початкової школи, визначити роль і місце педагогічної практики у формуванні культурологічної компетентності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Автор досліджує види і тривалість педагогічних практик у Великій Британії, характеризує основні завдання педагогічної практики в США в контексті державного завдання підготувати "ефективного полікультурного вчителя". На основі аналізу освітньо-професійних програм закладів вищої освіти України автор характеризує такі види педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи: позакласна та позашкільна освітньо-виховна практика, педагогічна практика в дитячих таборах, навчально-виховна практика в 1 класах, навчально-педагогічна практика.

Висновки. Проаналізовано досвід організації і проведення педагогічної практики в ЗВО, що здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії і США. З'ясовано, що метою педагогічної практики є формування готовності майбутнього фахівця до роботи в полікультурному учнівському середовищі. Особливістю професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в цих країнах є значний обсяг практичної підготовки і обов'язкове проходження стажування. Педагогічна практика в цих країнах спрямована на формування складових культуроло-

organization were highlighted by O. Abdullina, S. Breus, L. Bulatova, K. Durai-Novakova, G. Kuznetsova, O. Lukyanchenko, V. Morozova, L. Khomich. It is shown that the effect of pedagogical practice on the cultural competence formation of future primary school teachers remains unaddressed.

The research objective. To analyze foreign and national experience of organizing and conducting pedagogical practice of future primary school teachers, to determine the role and place of pedagogical practice in shaping the cultural competence of future teachers.

The statement of basic material. The author examines the types and duration of pedagogical practices in the UK, characterizes the main objectives of pedagogical practice in the United States in the context of the national objective to train an "effective multicultural teacher". Based on the analysis of educational and professional programs of higher education institutions of Ukraine, the author characterizes such types of pedagogical practice of future primary school teachers as: the extra-curricular and out-of-school educational practice, the pedagogical practice in children's recreation camps, the educational and nurturing practice in the first grade, the teaching and educational practice.

Conclusions. The experience of organizing and conducting the pedagogical practice in higher education institutions, which provide the professional training of future primary school teachers in the UK and the USA, was analyzed. It was found out that the aim of teaching practice is to form a future specialist's readiness to work in a multicultural student environment. The specific feature of training the future primary school teachers in these countries is a significant amount of practical training and compulsory internship. Pedagogical practice in these countries is aimed at forming the components of cultural competence, in particular:

логічної компетентності, зокрема: соціокультурна мобільність, лідерство, емпатія, толерантність і обізнаність ((само)-поінформованість).

Аналіз досвіду і навчальних планів вітчизняних ЗВО засвідчив, що формування культурологічної компетентності в межах педагогічної практики передбачає реалізацію пізнавальної, оцінювальної, творчо-діяльничої складових професійної діяльності учителів.

Ключові слова: культурологічна компетентність, майбутні вчителі початкової школи, заклад вищої освіти, педагогічна практика, учнівський колектив.

sociocultural mobility, leadership, empathy, tolerance and awareness ((self)-awareness).

The analysis of the experience and curricula of the national higher education institutions showed that the formation of cultural competence in the context of pedagogical practice involves the realization of cognitive, evaluative, creative and activity components of the teachers' professional activity.

Keywords: cultural competence, future primary school teachers, higher education institutions, pedagogical practice, learners' community.

Актуальність теми. У контексті реформування сучасної системи освіти в руслі євроінтеграційних тенденцій, тотального оновлення змістових і процесуальних аспектів початкової і середньої освіти особливого значення набуває професійна підготовка майбутніх учителів, яка теж потребує трансформації відповідно до положень державних документів і суспільних вимог. Від успішного розв'язання цієї проблеми в цілому залежить ефективність розбудови національної системи освіти, модернізація якої здійснюється шляхом упровадження компетентнісного підходу в педагогічний процес середніх і вищих закладів освіти України. Відповідно, в освітньо-професійних програмах підготовки майбутніх учителів заплановано формування в них системи компетентностей, які мають забезпечити ефективну професійну діяльність і основу для особистісного і професійного розвитку.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із важливих аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є педагогічна практика, що спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час навчання, набуття й удосконалення практичних навичок і вмінь з відповідної спеціальності. Програма практики розробляється відповідно до "Положення про проведення практики студентів ВНЗ України" (Наказ Міністерства освіти України № 93 від 08.04.93) [6], а також на основі університетських положень про організацію освітнього процесу та про організацію і проведення педагогічної практики. Проте, в зазначених документах окреслені лише загальні процесуальні аспекти, без урахування специфіки проходження педагогічної практики студентами окремих спеціальностей. Відтак, у контексті євроінтеграційних і реформаційних процесів постає необхідність вивчення зарубіжного і

вітчизняного досвіду організації і проведення педагогічної практики в закладах вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи, для з'ясування впливу педагогічної практики на формування культурологічної компетентності майбутніх педагогів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Змістові і процесуальні аспекти формування культурологічної компетентності в майбутніх учителів в провідних країнах світу досліджували Д. Дірдорф (D. Deardorff), С. Фоулер (S. Fowler), Д. Лендіс (D. Landis), Дж. Беннет (J. Bennett), Дж. Лехтонен (J. Lehtonen), Б. Спітцберг (B. Spitzberg), Г. Ченгнон (G. Changnon) тощо. Серед вітчизняних дослідників проблему формування досліджуваної компетентності у Великій Британії вивчали Н. Авшенюк, О. Волошина, Ю. Кіщенко, А. Парінова, Н. Яцишин; у США – Н. Бахмут, Т. Кошманова, М. Вяльцева тощо.

Теоретичні і практичні аспекти вітчизняної професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у цілому, а також особливості організації і проведення педагогічної практики зокрема висвітлювали у своїх творах О. Абдулліна, С. Бреус, Л. Булатова, К. Дурай-Новакова, Г. Кузнєцова, О. Лук'янченко, В. Морозова, Л. Хомич тощо. Вони акцентують увагу на тому, що педагогічна практика сприяє процесу професійного становлення та самовизначення фахівця, установленню взаємозв'язків між теоретичними знаннями, здобутими в університеті, і подальшою професійною діяльністю в школі. Водночас, поза увагою дослідників залишається вплив педагогічної практики на формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Постановка завдання – проаналізувати зарубіжний і вітчизняний досвід організації і проведення педагогічної практики майбутніх педагогів початкової школи, визначити роль і місце педагогічної практики у формуванні культурологічної компетентності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У “Концепції європейської загальної обов'язкової освіти” було задекларовано ідеї компетентнісного підходу, а зокрема обґрунтовано й рекомендовано до впровадження в нових соціокультурних реаліях підходи до професійного розвитку вчителя (висока кваліфікація, неперервне навчання, мобільність, партнерство) та описано ключові компетентності, з-поміж яких вказано культурологічну компетенцію або компетенцію із загальної культури та етики [9], яку німецький науковець Г. Ауернхаймер (G. Auernheimer) розглядає як “сукупність аналітичних і стратегічних здібностей особистості, які розширюють її

інтерпретаційні можливості під час міжособистісної взаємодії з представниками інших культур” [7]. У “Педагогічній конституції Європи” визначено структурні складові змісту культурологічної компетентності, зокрема: соціокультурна мобільність, лідерство, емпатія, толерантність і обізнаність ((само)-поінформованість) [11]. Відтак, відповідно до положень вищезазначених міжнародних документів саме на формування зазначених складових культурологічної компетентності майбутніх педагогів і має спрямовуватися їхня професійна підготовка. Це позначилось як на змістовому наповненні навчальних курсів, так і на організації та проведенні шкільної педагогічної практики студентів, яка, зокрема, є обов'язковою складовою професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в провідних країнах світу. Зокрема у Великій Британії, згідно з методикою В.Тейлора, педагогічну практику подекуди вводять ще на етапі професійної орієнтації випускників шкіл. Для підтвердження їхньої схильності до роботи з дітьми молодшого шкільного віку майбутні абітурієнти впродовж останніх двох років навчання у школі мають пройти чотири тижневу педагогічну практику під керівництвом досвідченого педагога. Випускникам школи, які продемонстрували наявність необхідних особистісних рис для роботи з дітьми, видається характеристика з оцінкою за педагогічну практику. Це і є початковим етапом формування готовності майбутніх учителів до ефективної педагогічної діяльності [5]. Соціокультурний характер цієї педагогічної практики проявляється в тому, що майбутні вступники до педагогічних закладів вищої освіти мають змогу спостерігати за різноманітним в етнічному, культурному, релігійному аспектах учнівським середовищем, учитися попереджувати й долати конфлікти на зазначеному ґрунті.

О. Леонтєва зазначає, що “під час безпосередньої професійної підготовки студенти мають проходити педагогічну практику вже на першому курсі, упродовж якої вони повинні відвідати школу 10 разів, проводячи з дітьми по півдня під час кожного відвідування. На другому курсі майбутні учителі початкової школи проводять у школі 10 повних днів. На початку п'ятого навчального семестру обов'язково планується педагогічна практика за місцем проживання студента протягом двох повних тижнів, у цей період студенти виконують обов'язки помічників учителів” [4, с. 45]. Після завершення освіти студенти мають пройти річне стажування за місцем роботи. Оскільки, на шкільну практику відводиться близько 15% загального навчального часу, можна дійти висновку щодо вагомості цієї складової професійної підготовки майбутнього вчителя у Великій Британії. Зазначимо, що студенти у процесі проходження практики мають продемонструвати толерантність, лояльність, терпимість, здатність до розуміння етнічних і релігійних особливостей своїх вихованців, а також готовність до врегулювання конфліктних

ситуацій в учнівському колективі.

Ґрунтовним є підхід до організації педагогічної практики в межах професійної підготовки майбутніх педагогів початкової школи в США, у контексті якої фактично відбувається занурення майбутніх фахівців у реальне навчальне середовище, що має сприяти формуванню мотивації, інтересу й професійної свідомості і розуміння особливостей практичної діяльності. Н. Бахмут зазначає, що “професійна діяльність американських вчителів початкової школи в другій половині ХХ ст. усе більше ускладнювалася у зв’язку з урізноманітненням етнічного й соціального складу учнів, їхньої мови, культури, віросповідання, особливостей сприйняття інформації і розумової діяльності, а також індивідуальних інтересів і здібностей” [1]. Відповідно, перед американськими університетами й коледжами постало завдання підготовки вчителя початкової школи, який буде готовий до роботи в умовах расового й етнічного різноманіття в учнівському складі, з цією метою навіть почали використовувати спеціальний термін – “ефективний полікультурний вчитель”.

Згідно з концепцією полікультурного виховання, найважливішими елементами педагогічного професіоналізму на сьогодні є розуміння вчителем ідеї мультикультуралізму, його психологічна готовність і професійна здатність працювати в різноманітному соціокультурному середовищі США. Компетентний полікультурний вчитель має не лише володіти відповідними знаннями, а й уміти працювати з учнями, світоглядно-ціннісні орієнтири яких відрізняються від його власних. Відтак, запорукою ефективною професійною діяльністю вчителя в полікультурному соціумі є повага до етнічних, культурних, релігійних, мовних особливостей учнів, а також визнання їхніх прав на збереження унікальності, культурної ідентичності та забезпечення рівних освітніх можливостей.

М. Паредес (M. Paredes) зазначає, що “для формування полікультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи у їхній професійній підготовці варто реалізовувати такі положення: по-перше, наповненість навчальних курсів, матеріалів і посібників полікультурним компонентом; по-друге, розроблення курсів полікультурного виховання й освітньої рівності, які мають стати обов’язковими для всіх студентів – майбутніх учителів початкової школи; по-третє, проходження студентами педагогічної практики в школах з культурно- і мовнорізноманітним учнівським складом” [8, с. 218].

Відтак, особливе значення надається педагогічній практиці й стажуванню, метою яких є набуття педагогічного практичного досвіду, зокрема поурочного планування й управління класом. Дослідники зазначають: “Учителі початкових класів повинні вміти створити особливий зв’язок із своїми учнями, брати участь у житті

колективу та спостерігати як діти виглядають, зростають та навчаються упродовж року. В їхній діяльності також часто виникає необхідність підтримувати зв'язок та працювати особисто з кожним учнем, щоб оцінити власні здібності та подолати будь-які недоліки в педагогічній діяльності” [7]. Американські дослідники стверджують, що “з маленькими дітьми вчитель має бути постійно мобільним, динамічним, уміти гратися і сміятися з ними – такі підходи в роботі потребують безмежної енергії. Такі педагоги мають знати безліч засобів, які можна використати в побудові уроків з усіх предметів для навчання своїх учнів основам читання, письма та математики. Окрім того, у їхній діяльності також часто виникає необхідність підтримувати зв'язок та працювати особисто із кожним учнем чи його батьками, для того, щоб оцінити його здібності й подолати недоліки в опануванні матеріалу” [8]. Оскільки в США співіснує кілька моделей і рівнів професійної підготовки майбутніх учителів, а також спостерігаються розбіжності в підходах до цього питання в різних штатах, то досить складно сформулювати загальне уявлення про обсяги і терміни проходження педагогічної практики. Проте варто зазначити, що важливим аспектом професійної підготовки в університетах США є стажування, яке спрямоване на отримання педагогічного практичного досвіду.

Відтак, урахування особливостей організації і проведення педагогічної практики в контексті професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи в провідних країнах світу (наприкладі Великої Британії і США) може стати важливим чинником розроблення практичних і методичних рекомендацій щодо реформування практичної підготовки майбутніх педагогів початкової школи в Україні в контексті формування їхньої культурологічної компетентності. Для цього потрібно, насамперед, проаналізувати особливості організації і проведення педагогічної практики в закладах вищої освіти України, що здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи.

У “Положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” зазначено, що “метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності” [6].

Аналіз освітньо-професійних програм закладів вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи (Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,

Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка, Одеського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка), а також навчальних планів і програм дав змогу схарактеризувати мету, завдання, зміст таких видів практик, що пов’язані з формуванням культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи: позакласна та позашкільна освітньо-виховна практика, педагогічна практика в дитячих оздоровчих таборах, навчально-виховна практика в перших класах, навчально-педагогічна практика. Ці види практик студенти проходять у різних навчальних семестрах відповідно до особливостей організації освітнього процесу в конкретному закладі вищої освіти, а також мети й завдань, що ставляться перед майбутніми фахівцями.

Відповідно до положень про організацію педагогічної практики в указаних університетах, для ефективного проведення педагогічних практик студентам пропонуються на вибір бази проходження практики з урахуванням їхнього навчально-методичного і кадрового забезпечення. Особлива увага звертається на наявність у закладах початкової освіти досвідчених учителів, що здатні майстерно й ефективно посприяти майбутнім учителям початкової школи в набутті важливих фахових компетентностей загалом і культурологічної зокрема.

Уже на II курсі студенти – майбутні учителі початкової школи – мають пройти позакласну та позашкільну освітньо-виховну практику, у контексті якої вони виконують такі види навчальної діяльності: знайомляться з навчально-матеріальною базою закладу початкової освіти; аналізують навчальну документацію; здійснюють психолого-педагогічні спостереження за дітьми різного віку; надають допомогу керівникам гуртків, учителям у групах продовженого дня в проведенні позакласної роботи, зокрема культурологічного характеру. Це, на нашу думку, сприяє усвідомленню ними практичної орієнтованості здобутих знань із соціогуманітарних дисциплін і курсів професійно-практичної підготовки.

Освітньо-професійна програма підготовки майбутнього учителя початкової школи передбачає також педагогічну практику в дитячих оздоровчих таборах (II курс). Студенти можуть проходити літню педагогічну практику в пришкільних дитячих таборах, закладах позашкільної освіти, туристичних таборах, на оздоровчих майданчиках. Т. Дорошенко зазначає, що “метою цієї практики є формування в майбутніх учителів умінь працювати з дитячим колективом, організовувати різні види діяльності дітей; готувати студента до діяльності в шкільних і позашкільних дитячих установах; формувати в студентів професійно-педагогічні вміння й навички організації виховної роботи з дітьми в умовах літнього

відпочинку; усебічно розвивати комунікативні, організаційні, креативні здібності майбутніх учителів початкової школи” [2]. Відповідно, студенти мають продемонструвати здатність використовувати знання, уміння і навички з дисциплін психолого-педагогічного циклу стосовно роботи з учнівським колективом і врахування індивідуальних особливостей учнів, а також з методичних курсів щодо реалізації на практиці опанованих теоретичних і практичних засад позакласної і позашкільної діяльності з дітьми.

На III курсі запланована навчально-виховна практика студентів у перших класах, під час якої студенти мають ознайомитися зі змістом, організацією й методикою навчально-виховної роботи з дітьми перших класів у закладах початкової освіти. Основними завданнями цієї практики, на думку науковців, є: формування у студентів умінь спостерігати за навчально-виховною роботою з дітьми та аналізувати її; стимулювання інтересу до педагогічної професії, прагнення вивчати спеціальні та педагогічні дисципліни, а також розвиток педагогічних здібностей з метою формування готовності до творчого розв’язання конфліктних ситуацій в учнівському колективі; аналіз особливостей організаційно-педагогічної та навчальної діяльності вчителя, що працює з першокласниками [2]. У процесі педагогічної практики студенти мають спостерігати за навчально-виховним процесом, аналізувати навчальну та позакласну роботи, зокрема й культурологічного характеру, яку здійснює вчитель початкової школи, брати участь в організаційно-педагогічних заходах, здійснювати вивчення психолого-педагогічних особливостей дітей.

Окрім того, на III курсі протягом чотирьох тижнів проводиться навчально-педагогічна практика студентів, метою якої є “формування у студентів умінь творчо використовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання і практичні навички, набуті у процесі вивчення педагогічних дисциплін; сприяння оволодінню студентами сучасними формами й методами організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах; виховання в них інтересу до педагогічної роботи, формування потреб систематично поповнювати свої знання та творчо застосовувати їх у практичній педагогічній діяльності” [3, с. 647].

У процесі проходження практики студенти мають ознайомитись із організацією навчально-виховного процесу в початковій школі, з роботою досвідчених учителів; складати конспекти уроків, позакласних занять; проводити пробні та залікові уроки з усіх навчальних предметів (зокрема уроків мистецьких дисциплін); організувати виховну роботу відповідно до плану; готувати звітну документацію. Досвід практичної діяльності засвідчує, що саме на цьому етапі майбутні вчителі, як правило,

усвідомлюють ступінь своєї психологічної готовності (чи неготовності) до роботи з дітьми, рівень сформованості теоретичних знань і практичних умінь і навичок, а також потребу в їх удосконаленні.

Студенти IV курсу проходять виробничо-педагогічну практику в початкових класах протягом 6 тижнів. Метою практики є оволодіння студентами сучасними ефективними методами і формами організації навчання й виховання молодших школярів. Завданнями цієї практики є: поглибити й закріпити теоретичні знання, навчити застосовувати їх на практиці в навчально-виховній роботі з учнями; сформувати уміння спостерігати за навчально-виховною роботою в початкових класах та аналізувати її; стимулювати у студентів прагнення до вивчення спеціальних і педагогічних дисциплін і вдосконалення своїх педагогічних здібностей з метою підготовки до творчого розв'язання професійних завдань [2].

Результати проведення практик аналізують і обговорюють на відповідних звітних конференціях для виявлення недоліків і висвітлення досягнень студентів під час її проходження. Аналіз наукових праць, студентської документації за результатами педагогічної практики і досвід організації педагогічної практики дає підстави для висновків, що серед основних труднощів, з якими стикаються майбутні учителі початкової школи, можна назвати такі: проблеми з утриманням учнівської уваги на уроці; труднощі з налагодженням взаємодії в різноманітному учнівському колективі; невміння підбирати й адаптувати для учнівського сприйняття відповідний навчальний матеріал, зокрема культурологічного характеру; труднощі з урахуванням етнічних, релігійних, психологічних, розумових особливостей учнів на уроці і в позакласній діяльності; невміння розраховувати навчальний час на уроці тощо.

На нашу думку, підвищенню ефективності організації й проведення педагогічних практик, а також формуванню культурологічної компетентності може сприяти висвітлення результатів практик в університетській пресі; організація виставок і конкурсів на кращі поурочні плани студентів-практикантів; створення відеопрезентацій проведених фрагментів уроків з подальшим обговоренням набутого досвіду; залучення учителів-практиків і викладачів-методистів для вчасного й професійного вирішення проблем студентської практики; активна участь студентів у мистецьких заходах школи тощо.

З метою формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи варто пропонувати в контексті педагогічної практики додаткові завдання, при тому, що завдання репродуктивного характеру мають поступово замінюватись завданнями творчого і творчо-дослідницького характеру, оскільки

такий характер їхньої діяльності – це потреба в досягненні дослідницького рівня підготовки, що сприятиме актуалізації внутрішнього потенціалу студентів, їхнього прагнення до саморозвитку, що значною мірою залежить від таких особистісних якостей, як творча спрямованість, ініціативність, самостійність.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У процесі аналізу досвіду організації і проведення педагогічної практики в межах професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Великої Британії і США визначено, що її основним завданням є формування готовності майбутнього фахівця до роботи в мультикультурному учнівському середовищі. Особливістю професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в цих країнах є значний обсяг практичної підготовки стосовно загального навчального навантаження студентів і обов'язкове проходження стажування. Педагогічна практика в цих країнах спрямована на формування таких складових культурологічної компетентності, як: соціокультурна мобільність, лідерство, емпатія, толерантність і обізнаність ((само)-поінформованість).

Аналіз досвіду й освітньо-професійних програм закладів вищої освіти України, що здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи, дав змогу схарактеризувати види педагогічної практики (позакласна та позашкільна освітньо-виховна практика, педагогічна практика в дитячих оздоровчих таборах, навчально-виховна практика в перших класах, навчально-педагогічна та виробничо-педагогічна практики) і її завдання в контексті реалізації культурологічної складової професійної підготовки майбутніх фахівців. Наголосимо, що формування культурологічної компетентності в межах педагогічної практики передбачає реалізацію пізнавальної, оцінювальної, творчо-діяльній складових професійної діяльності майбутніх учителів. Пізнавальний компонент діяльності стосується розвитку здатності студентів до використання в навчальному процесі наявних знань з культурології, що потребує актуалізації наявних знань і спрямованість на здобуття нових. Творчо-діяльній компонент передбачає реалізацію студентами власного творчого потенціалу і стимулювання учнів до творчої активності. Оцінювальний компонент полягає у здатності до оцінювання зразків вітчизняної і зарубіжної культури, самооцінювання творчої діяльності, здатність до характеристики учнівської творчості.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в компаративних студіях, спрямованих на дослідження особливостей організації і проведення педагогічної практики в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні й інших державах в контексті формування культурологічної компетентності майбутніх педагогів.

Список використаних джерел:

1. Бахмут, НВ., 2015. 'Особливості професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи у США'. Доступно : <<http://otr.ioc.gov.ua/images/pdf/2015/9/05.pdf>> [Дата звернення 14 Лютий 2020].
2. Дорошенко, ТВ., 2015. 'Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів у контексті історії та теорії педагогіки: монографія', Чернігів: ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 482 с.
3. Кремень, ВГ., 2008. 'Енциклопедія освіти', Київ : Юрінком Інтер, 1036 с.
4. Леонтьєва, ОЮ., 2000. 'Професійно-педагогічні особливості підготовки педагогічних кадрів у коледжах Англії', *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, Вип. 6, С. 44–46.
5. Підгурська, ЮВ., 2016. 'Теоретичний аналіз організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів за рубежом', *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць*, Житомир: "Полісся", У 3-х ч, Ч. I, С. 169–172.
6. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти України від 08.04.1993 р. № 93. Доступно : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>> [Дата звернення 16 Лютий 2020].
7. Auernheimer, G., 2002. 'Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität', Opladen, 284 p.
8. Elementary School Teacher. U.S. News & World Report LP. Terms and Conditions / Privacy Policy. Available from : <<http://money.usnews.com/careers/best-jobs/elementary-school-teacher>> [Accessed 17 February 2020].
9. Key competencies: a developing concept in general compulsory education, 2002. Brussels, Eurydice. Available from : <<https://www.worldcat.org/title/key-competencies-a-developing-concept-in-general-compulsory-education/oclc/749648509?referer=di&ht=edition>> [Accessed 18 January 2020].
10. Paredes, ME., 2008. 'Language Attitudes, Linguistic Knowledge, And the Multicultural Education of Pre-service Teachers: A Sociolinguistic Study', PhD Thesis. St. Louis, Missouri, 385 p.
11. Pedagogical Constitution of Europe. Available from : <http://education-ua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=802> [Accessed 29 February 2020].

References:

1. Bakhmut, NV., 2015. 'Osoblyvosti profesiino-pedahohichnoi pidhotovky vchyteliv pochatkovoї shkoly u SshA (Features of vocational training of

- elementary school teachers in the USA)'. Dostupno : <<http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2015/9/05.pdf>> [Data zvernennya 14 Lyutij 2020].
2. Doroshenko, TV., 2015. 'Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly do zabezpechennia osnov muzychnoi osvity uchniv u konteksti istorii ta teorii pedahohiky: monohrafiia (Vocational training for future primary school teachers to provide the basics of music education for students in the context of the history and theory of pedagogy: monograph)', *Chernihiv: ChNPU im. T. H. Shevchenka*, 482 s.
  3. Kremen, VH., 2008. 'Entsyklopediia osvity (Encyclopedia of Education)', *Kiyiv: Yurinkom Inter*, 1036 s.
  4. Leontieva, OYu., 2000. 'Profesiino-pedahohichni osoblyvosti pidhotovky pedahohichnykh kadriv u koledzhakh Anhlii (Vocational and pedagogical features of teaching staff training in English colleges)'. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, Vyp. 6, S. 44-46.
  5. Pidhurska, YuV., 2016. 'Teoretychnyi analiz orhanizatsii pedahohichnoi praktyky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv za rubezhem (Theoretical analysis of the organization of pedagogical practice of future primary school teachers abroad)'. *Suchasni tendentsii i priorytety kompetentnisnoho pidkhodu v pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoï osvity: zbirnyk naukovo-metodychnykh prats*, Zhytomyr: "Polissia", U 3-kh ch., Ch. I, S. 169-172.
  6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy : Nakaz Mi`ni`sterstva osv`ti Ukrayini vi`d 08.04.1993 r. № 93. (On approval of the Regulations on the practice of students of higher education institutions of Ukraine: Order of the Ministry of Education of Ukraine of 08.04.1993 № 93). Dostupno : <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>> [Data zvernennya 16 Lyutij 2020].
  7. Auernheimer, G., 2002. 'Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität (Intercultural competence and educational professionalism)', Opladen, 284 p.
  8. Elementary School Teacher. U.S. News & World Report LP. Terms and Conditions / Privacy Policy. Available from : <<http://money.usnews.com/careers/best-jobs/elementary-school-teacher>> [Accessed 17 February 2020].
  9. Key competencies: a developing concept in general compulsory education, 2002. Brussels, Eurydice. Available from : <<https://www.worldcat.org/title/key-competencies-a-developing-concept-in-general-compulsory-ducation/oclc/749648509?referer=di&ht=edition>>. [Accessed 18 January 2020].
  10. Paredes, ME., 2008. 'Language Attitudes, Linguistic Knowledge, And the Multicultural Education of Pre-service Teachers: A Sociolinguistic Study', PhD Thesis, St. Louis, Missouri, 385 p.
  11. Pedagogical Constitution of Europe. Available from : <http://education-ua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=802> [Accessed 29 February 2019].